

RESULTATEN VAN DE VRIJWILLIGE WEIDVOGELBESCHERMING IN 1996.

BEN JACOBS namens Werkgroep Weidevogel Bescherming de Kempen

Inleiding

Weidevogels zijn voor veel mensen een aantrekkelijk onderdeel van ons landschap. Dat er (zoveel) weidevogels zijn in Nederland, is te danken aan de landbouw. Door het omzetten van bos en moeras in grasland in de loop van de eeuwen, ontstond er een enorme oppervlakte voor weidevogels geschikt broedgebied. Door een gevarieerd beheer en lichte bemesting kwamen er vervolgens, voor diverse soorten ook nog eens uitstekende mogelijkheden om jongen groot te brengen.

Maar langzaam keerde het tij voor weidevogels. Het broedgebied is de afgelopen decennia kleiner geworden door o. a. stadsuitbreiding, en versnipperd door wegenaanleg. De landbouw had helaas niet alleen een positieve, maar ook een negatieve invloed op weidevogels. Door de hogere bemesting, ontwatering en doorgaande mechanisatie, werd het maaien de afgelopen decennia aanzienlijk vervroegd. Ook nam het aantal stuks vee sterk toe. Daardoor kregen weidevogels het steeds moeilijker, om met succes eieren uit te broeden en jongen groot te brengen.

Een soort als de Kemphaan is achteruitgegaan vanaf de jaren dertig, maar de afname van de Grutto heeft met name plaatsgevonden in de jaren zestig en zeventig. Nu is het voor de ene soort ook makkelijker om nog jongen groot te brengen op gangbare landbouwgrond, dan voor de andere. Willen we een soort als de Kemphaan behouden in Nederland, dan is het noodzakelijk dat er gebieden zijn, waar het beheer is afgestemd mede op de Kemphaan. Dit soort beheer is niet zo makkelijk inpasbaar in de moderne agrarische bedrijfsvoering.

Voor soorten, zoals Kievit, Grutto, Tureluur, Scholekster, Wulp en Slobeend, is het echter wel mogelijk om, ook op moderne landbouwbedrijven, met succes eie-

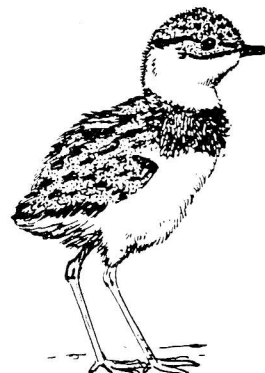
ren uit te broeden en jongen groot te brengen (mits het gebied geschikt genoeg is om een broedpoging te wagen). Dat vraagt echter wel extra zorg van boeren, om te voorkomen dat er nesten sneuvelen tijdens hun landbouwactiviteiten. Boeren hebben het in het voorjaar echter vaak te druk om zelf nesten te gaan zoeken. Het is ook nog een redelijk arbeidsintensieve klus. Geen boer vindt het echter prettig om te merken dat er een nest is gesneuveld.

Daarom is in 1994 een landelijk project Weidevogels gestart met een tweeledig doel:

1. boeren en loonwerkers door middel van brochures en video's laten zien wat zij zelf kunnen doen.
2. stimuleren dat op zoveel mogelijk bedrijven vrijwilligers boeren helpen met zoeken en beschermen van nesten.

Het beschermen van nesten houdt vaak in, het plaatsen van nestbeschermers om vertrapping door vee te voorkomen, of het plaatsen van een merkstok zodat de boer of de loonwerker het nest tijdens zijn werkzaamheden opmerkt en spaart. We noemen dit **VRIJWILLIGE WEIDVOGELBESCHERMING**. Daaronder verstaan we ook de activiteiten om, met name tijdens het maaien, jonge weidevogels (en andere aanwezige dieren) te sparen.

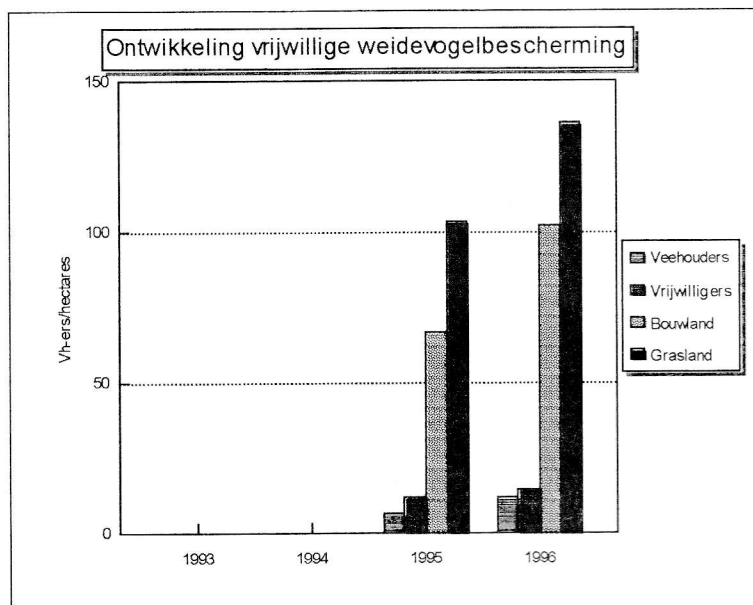
In dit verhaal presenteren we de resultaten van vrijwillige weidevogelbescherming in de Kempen in 1996. Deze komen uit het eerste jaarverslag van de Werkgroep Weidevogelbescherming de Kempen.

Omvang en ligging van de gebieden met bescherming

In 1996 werkten bij het beschermen van weidevogels 12 landbouwbedrijven samen met in totaal 15 vrijwilligers, op

circa 238 ha (figuur 1). Ten opzichte van 1995 is dat een groei met 4 bedrijven, 2 vrijwilligers en 62 ha. Voor de ligging van deze gebieden zie het kaartje.

Figuur 1. Omvang vrijwillige weidevogelbescherming binnen WWB de Kempen

Resultaten

Aantal gevonden nesten, uitkomstresultaat en verliesoorzaken

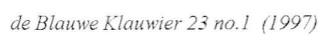
In totaal werden in 1996 op 238 ha 110 nesten gevonden: dat is 0,46 nest per ha (tabel 1). Voor een goed weidevogelgebied hanteert men vaak de (vrij grove) norm van 1 paar weidevogels per ha. Er is

dus gemiddeld sprake van een matige weidevogelstand in het beheerde gebied.

Van 109 nesten is het uitkomstresultaat bekend. Daarvan blijkt 74% uitgekomen te zijn. De verliezen door predatie (kraaien, meeuwen, wezels etc.) bedragen in totaal 9%. De verliezen door landbouwkundige activiteiten liggen, mede dankzij de bescherming, op slechts 10%.

Tabel 1: Aantal nesten en hun resultaat per vogelsoort.

Soort weidevogel	Aantal nesten				Verliesoorzaken				
	gevonden	uitgekomen	resultaat onbekend	niet uit	Predatie	Bewei-ding	Werk-zaamh	Ver-laten	Overige oorzaken
Kievit	83	62	1	20	9	-	7	3	1
Grutto	11	9	-	2	-	-	1	-	1
Scholekster	13	9	-	4	1	-	1	1	1
Watersnip	3	1	-	2	-	-	2	-	-
Totaal	110	81	1	28	10	-	11	4	3
van bekende nesten:		74%		26%	9%		10%	4%	3%
Nesten/ha:	0,46								

Naast de in de tabellen opgenomen soorten, werden in het gebied ook nesten gevonden van de Gele Kwikstaart (2), de Roodborsttapuit (3) de Veldleeuwerik (5) en de Graspieper (2). Ongeveer de helft hiervan is uitgekomen en van de rest is het resultaat onbekend gebleven.

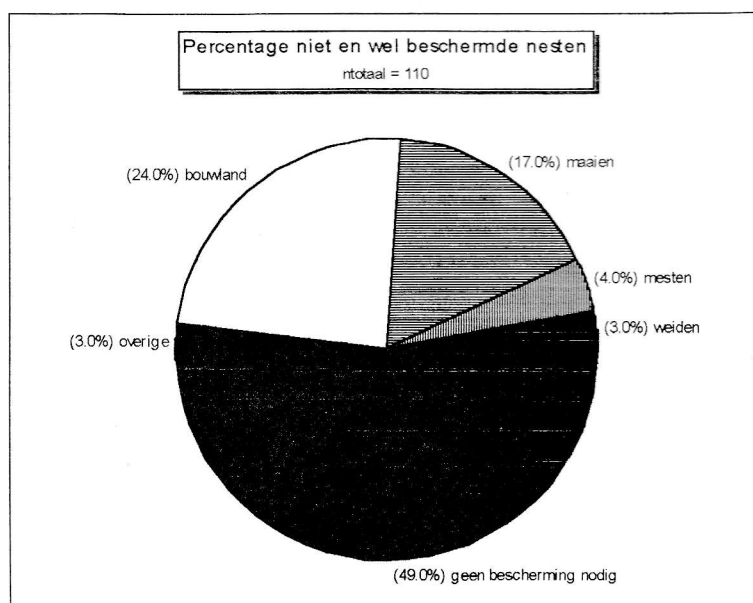
Aantal beschermde nesten.

Voor zover bekend werd in 1996 56 maal een nest van een weidevogel beschermd tegen een agrarische activiteit

(tabel 2). Enkele nesten zijn twee keer beschermd, bijvoorbeeld bij rollen en bemesten of bij maaien en weiden. Ondanks het niet zo vroege en wel gespreide maaien, was toch nog 17% van alle nesten aanwezig ten tijde van het maaien (figuur 2). Met name bij de Grutto gaat het hier om 9 van de 11 nesten (82%). Hieruit blijkt dat in het afgelopen jaar nestbescherming WEL nodig is geweest, maar ook dat het accent verschuift naar bescherming bij landbouwactiviteiten zoals ploegen, zaaien e.d.

Tabel 2: Aantallen beschermde nesten per landbouwactiviteit per vogelsoort

Soort weidevogel	Totaal aantal nesten	Aantal beschermde nesten	Beschermd bij:				
			bemesten	weiden	maaieren	gespaard op bouwland	overige bescherm.
Kievit	83	37	3	3	7	22	2
Grutto	11	10	1	-	9	-	-
Scholekster	13	6	-	-	-	5	1
Watersnip	3	3	-	-	3	-	-
Totaal	110	56 51%	4 4%	3 3%	19 17%	27 24%	3 3%

Figuur 2. Percentages niet en wel beschermde nesten (ntotaal = 110)

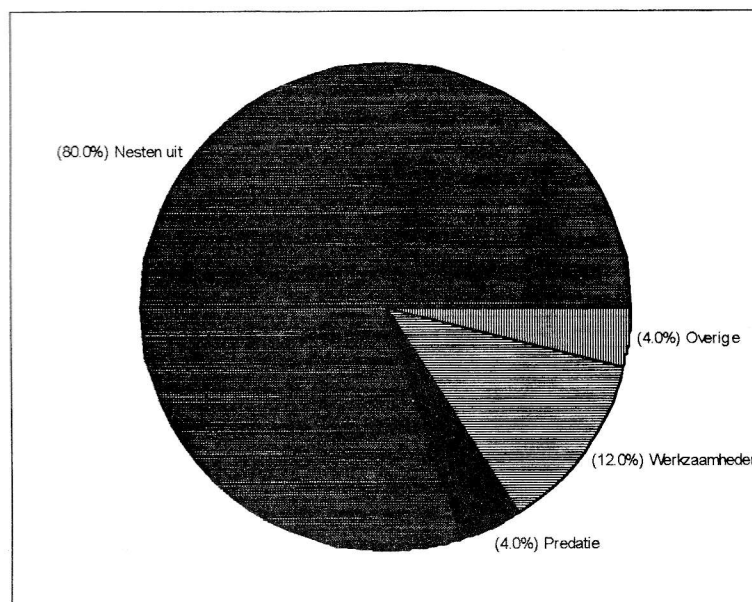
Uitkomstresultaat en verliesoorzaken

Wat heeft bescherming nu opgeleverd? Eigenlijk zouden we willen weten hoeveel meer jongen er vliegvlug zijn geworden. Dat is voor ons vrijwilligers helaas niet mogelijk. Wat we wel kunnen bepalen, is hoeveel nesten zijn uitgekomen. Als we in het broedseizoen ook aanwezige broedparen hebben geteld, kunnen we uitrekenen hoeveel broedparen met succes een nest met eieren hebben uitgebroed. Daarnaast kunnen we van soorten, zoals Grutto en Tureluur, een indicatie krijgen hoeveel broedparen met succes jongen hebben gebracht, door begin juni de nog aanwezige, vanwege jongen alarmerende, paren te tellen. Dat is voor ons vrijwilligers meestal het maximaal haalbare.

We mogen stellen dat het overgrote deel van de gevonden nesten zonder bescherming niet was uitgekomen. Van de 56 keer dat een nest werd beschermd is in alle gevallen bekend wat het uitkomstresultaat is: 45 nesten zijn uitgekomen en 11 nesten niet (tabel 3). Het uitkomstresultaat is hoog (80%) en hoger dan zonder bescherming het geval zou zijn geweest. De verliezen door agrarische activiteiten bedragen bij beschermde nesten 12%. Zonder bescherming was dat ongetwijfeld een veelvoud geweest. Er blijven nu eenmaal weinig nesten door toeval gespaard bij de werkzaamheden. Ook zonder precieze getallen mogen we stellen, dat nestbescherming een duidelijke bijdrage heeft geleverd aan het broedsucces van weidevogels.

Tabel 3: Uitkomstresultaten beschermde nesten

Soort weidevogel	Aantal nesten				Verliesoorzaken				
	beschermd	uitgekomen	resultaat onbekend	niet uit	Predatie	Bewijding	Werkzaamheden	Verlaten	Overige oorzaken
Kievit	37	31	0	6	2	-	4	-	-
Grutto	10	8	0	2	-	-	1	-	1
Scholekster	6	5	0	1	-	-	-	-	1
Watersnip	3	1	0	2	-	-	2	-	-
Totaal	56	45	0	11	2	0	7	0	2
van bekende nesten:		80%		20%	4%		12%		4%

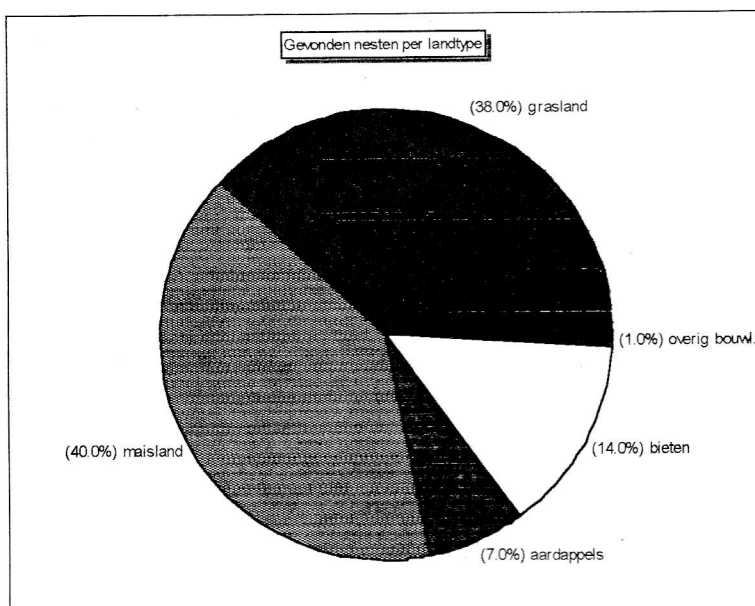
Figuur 3. Uitkomstresultaten beschermde nesten (n = 56)

Kijken we naar de overige verliesoorzaken, dan valt op dat het verlies door predatie (kraaien, meeuwen, wezels etc.) 4% bedraagt (figuur 3). Vergeleken met de predatiecijfers van alle nesten (9% predatie), is dat zelfs iets lager. Dit komt overeen met de ervaring in het algemeen, dat extra predatie als gevolg van nestbescherming meestal niet aan de orde is.

Bezetting naar landtype

Om in de loop van de komende jaren na te gaan hoe de voorkeur van weidevogels voor de verschillende landtypes is, en zich eventueel wijzigt, gaan we nader in op de toestand van dit moment. Uit onder-

staande figuur 4 blijkt dat met 62% de voorkeur duidelijk gaat naar bouwland i.p.v. grasland. Het is al bijna onjuist om in de Kempen nog van weidevogels te spreken. Van de landbouwgrond is de voorkeur weer duidelijk voor maisland maar dat kan ook komen omdat dit landtype relatief veel voorkomt. Verder is het interessant om te zien dat het percentage uitgekomen nesten op bouwland met 79% hoger is dan op grasland met een percentage van 64%. Al met al dus een zeer verstandige keuze van deze vogelsoort om zijn interesse te verplaatsen naar landbouwgrond. We blijven benieuwd naar jullie ervaringen op dit gebied in de komende jaren.

Figuur 4. Gevonden nesten per landtype

Discussie

De effectiviteit van nestbescherming kan blijken, uit de ontwikkeling van de aantallen broedparen. Het mooiste zou zijn als dan nauwkeurig zou worden bepaald hoeveel broedparen van elke soort aanwezig zijn. Dat is echter niet gelijk aan het aantal nesten. Er gaan namelijk, zeker in het vroege voorjaar, nogal eens nesten verloren. De meeste weidevogels maken dan na korte of iets langere tijd (en vaak binnen niet al te grote afstand van de oude plek) een nieuw legsel: een vervolglegsel. Die vervolglegels moeten worden afgetrokken van het totaal aantal legsel.

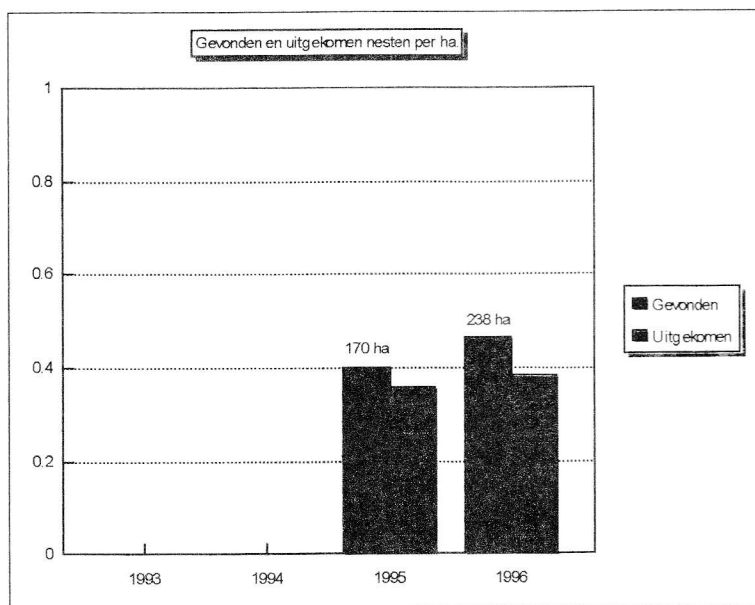
Het bepalen van het precieze aantal broedparen vraagt een uitgebreide, nauwkeurige administratie en/of een grote vaardigheid in het tellen van broedparen in het land. Voor veel vrijwilligers is dat niet goed haalbaar.

Toch kunnen wij vrijwilligers wel iets doen. Allereerst is het mogelijk het aantal gevonden nesten om te rekenen naar het aantal gevonden nesten per ha (figuur 5). Maar hierbij kan dus sprake zijn (met name bij Kievit) van dubbeltellingen als gevolg van vervolglegels.

Daarnaast kunnen we ook het aantal uitgekomen nesten per ha berekenen

(figuur 5). Het aantal dubbeltellingen hierbij zal vrij gering zijn. Een weidevogel begint nu eenmaal niet opnieuw als er jongen

groot gebracht zijn, en het aantal paren dat opnieuw begint na verlies van hun jongen, is waarschijnlijk bijzonder klein.

Figuur 5. Aantal gevonden en uitgekomen nesten per ha

Wel moeten we opletten vanwege de van jaar op jaar verschillende oppervlakte. Voor het doen van uitspraken over ontwikkelingen in aantallen en dichtheden, is een minimale periode van vijf jaar nodig en een voldoende grote oppervlakte. Het nauwkeurigst is het, om elk jaar van dezelfde oppervlakte te bepalen hoeveel nesten succesvol zijn uitgekomen. Voor vrijwilligers, zoals wij, lijkt het zinvol om dat, met name ook voor de boer, te doen per bedrijf. Pas dan kunnen we er echt zicht op krijgen, of de dichtheden aan weidevogels in gebieden met voldoende broedsucces (dankzij nestbescherming en onder voorbehoud van ongewijzigde biotoopomstandigheden) zich beter handhaven of ontwikkelen, dan in gebieden zonder bescherming.

Als we de aantallen weidevogels op die manier volgen, zullen we ook merken dat er variaties zitten in het aantal broedparen van weidevogels, waar vrijwillige weidevogelbescherming geen invloed op heeft. Maar er is ook nooit beweerd dat vrijwillige weidevogelbescherming de invloed van weersfactoren, en de risico's op de trek

naar overwinteringsgebieden, en het overleven daar, zou doen afnemen. Vrijwillige weidevogelbescherming kan er duidelijk wel aan bijdragen dat meer jongen een kans krijgen om groot te worden, en om in de toekomst deel te kunnen nemen aan het in stand houden van de populatie.

Tenslotte

Komend jaar zal onze activiteit hopelijk weer met hetzelfde enthousiasme, en met de uitstekende samenwerking tussen boer en vrijwilliger, worden voortgezet. Omdat er in de Kempen steeds meer nieuwe groepen bijkomen, waarin vrijwilligers zich verenigen om hun werk en hobby uit te oefenen, is het niet waarschijnlijk dat onze groep zich nog veel verder zal uitbreiden. Toch kan iedereen die bij wil dragen aan verdere uitbreiding van vrijwillige weidevogelbescherming, ook in de eigen omgeving kennissen eens polsen, of ze zin hebben om mee te doen. Eenmaal per week in de natuur van onze cultuurgronden is aanbevelenswaardig. Ook de nu reeds meewerkende boeren wordt gevraagd om onder de collega's eens na te gaan, wie mo-

gelijk hulp zou willen hebben van vrijwilligers. Dan kunnen vrijwilligers, die zich in het voorjaar vaak plots en soms ook massaal aanmelden, iets sneller in contact worden gebracht met een boer, die al heeft aangegeven mee te willen doen. Een garantie voor een boer of een vrijwilliger kunnen we nooit geven, maar we zullen wel onze uiterste best doen.

Dankwoord

Bij het verschijnen van het eerste Jaarverslag Vrijwillige Weidevogelbescherming wil ik alle vrijwilligers en medewerkende boeren dank zeggen voor hun

inzet ter bescherming van de weidevogels. Uit de vele reacties is gebleken dat de verstandhouding uitstekend is geweest, en ik hoop dat dit verslag er toe zal bijdragen, dat dit in de toekomst zo kan blijven. De vrijwilligers zijn Fred de Blom, Ton Geerts, WBG Hapert, Nel Huybers, Ben Jacobs, Guus Nas, Menno Riegstra, Jopie van de Ven, Ton van de Vleuten, J. van Diemen, Ad van Lieshout, Willem Veenhuizen, Piet Wuyts, Martien Pennings en Peer Busink. De veehouders zijn P. Bakermans, Neggers, M. Smolders, van Dal, F. van Rooy en P. van Rooy.

